

ESZMETÖREDÉKEK.

BIBÓ LAJOS.

Nem mindjárt találta meg önmagát s bizonyára fejlődésének mai fokán is még sok föl nem tárult kvalitása várja a megszólalást. Eleinte feltűnően idegen területeken kalandozott; az irodalmi műveltség, a fiatalos intelligencia s az ösztönös írói kedv, a „Lust zum Fabulieren“, stílusutánzásokba ragadta, nem a reális, hanem litterális életnek finom megérzései közé. (*A fáklya füstölve ég.*) Egy robusztus és egyszerű ekével mélyen szántó tehetségnek ily differenciált mutatványokra való képessége jóleső, szinte Jókai hőroszaira emlékeztető vonás, a magyar géniusz sokszor el nem hitt, pedig valóságos megnyilatkozása. De a finom literatúra mégsem igazi területe Bibónak s röviden végkép oda is hagyta. A Móricz Zsigmondok, Oláh Gáborok fajából való tehetség; egy fokkal ő is túlmegy azon az eredményen, amit Gárdonyi, Baksa, Tömörkény parasztirodalma jelentett a népszínmű elfonnyadása után. Rajtanőtt közösségben él a földdel és embereivel; írásaiból rögtön kicsap a parasztlelet s a parasztlelek drámai feszültsége, egy-két korlátolt, de döntő fontosságú dilemma közt vergődő, folytonos problematikussága, keserű küzködése a jussért, a földért, a lóért vagy malacért, ami, a maga egyszerűségében, teljes és tragikus küzdelem az életért.

Sötét és nehéz ez az élet, minden bonyolultság nélkül tele van mélységekkel s egész tartalma ekér egy-egy feltörő emberi kiáltásban. Bibó mestere a gyökér-indulatok megragadásának; a parasztleleknek azt a rétegét bolygatja meg, ahova nem ér el az öntudat nehezen mozgó világa, ahol a tragédiába vetett s megérett gyermek ösztönei háborognak és kormányozzák cselekedeteit. Bibó küzdelme evvel az élettel s keserűsége akaratlan, — nem a messzi, más területeket is látott tekintet lázongó szigorát érezteti, mint Móricz Zsigmond, nincs lefelé vagy fölfelé törekvő mozgása, testestől-lelkestől benne él e hümuszban. A hevesen és sokat érző, de megnyilatkozni alig tudó parasztnak sokszor hozzá még titkolózó lelkét hű erőszakossággal, egydarabban, természetes nyersségében veti elénk, mindig a túlbuzgó, heves életteljesség intuitív igazságával. Sok fájdalom van ebben a megértésben és még több szeretet, de hízkeltség nélkül, a természetes és megadott realitás tisztelete; naturalizmusa erkölcsi mozzanattal bővül, mert nem sértő kritika-anyagot keres, hanem megértést.

Parasztdrámája — a *Juss* — fontos lépés a műfaj történetében. Beállításában már semmi sincs Gárdonyi idillikusságából és Móricz nál közelebről tudja megfogni a dráma szintétikus, lehántolt ábrázolásmódját. A jellemzésre szánt széles anyagot egy sokatmondó és plasztikus tételbe sűríti s a köréje szorított cselekménye jelentősége könnyen adódó érvényességgel terjed szét a parasztlelet egész területére. Bibó elsősorban pszichológus, de ábrázolása mindig közvetlen, drámai, s a sok ágba szakadó szerkesztést nem igen tudja kézben tartani. Történelmi színdarabjában (*Báthory Zsigmond*), melyben a mozgalmasság tablós a jellemrajzolás szövevényes összefonódása komplikálja az ábrázolást, a drámai középpont köré már csak laza cselekmény-hálót tud szőni s a régi romantikus iskolák hatása alatt stílusérzéke is cserbenhagyja. Igazi hangja a naturalis egyszerűség, igazi talaja a föld s igazi tárgya a paraszt.

(Pécs.)

Várkonyi Nándor.